

Datum 2010-12-28

Dnr 322-907-2011

Avdelning

Förvaltningsavdelningen

Enhet Kulturvårdsstöd

Författare

Thorgunn Snædal

Rapport om granskning och uppmålning av runinskrifter i Stockholms län 2010

Under fältsäsongen 2010 granskades och i förekommande fall uppmålades ett antal runristningar i Stockholms län. Granskningarna resulterade i följande kommentarer och förslag till åtgärder.

Uppland

U 11, fornl. 46, Hovgården, Adelsö socken

Det runristade blocket, som var ganska kraftigt överlavat, rengjordes sommaren 2010 och kommer att uppmålas 2011.

U 13, fornl. 57:1, Husby, Munsö socken

Detta lilla fragment på toppen av Björn Järnsidas hög rengjordes och uppmålades sommaren 2010 och det lösa fragmentet limmades fast. Bör skyltas trots att det inte återstår särskilt mycket av inskriften.

U 14, fornl. 55, Munkudden, Österås, Munsö socken

Denna runsten står på en vacker men otillgänglig plats på en udde i Mälaren. Stenen rengjordes och uppmålades 2010, den är skyltad med en metallskylt av yngre typ.

U 19, fornl. 101, Älby, Ekerö socken

Stenen rengjordes och uppmålades sommaren 2010, den lutar något framåt och skulle behöva riktas upp. Den är skyltad med en, tyvärr på några punkter felaktig, skylt från Stockholms läns museum.

U 29, fornl. 41, Hillersjö, Hillehögs socken

Denna berömda ristning, en av Sveriges längsta och till ytan största, är svår för att inte säga omöjlig, att hålla fri från påväxt och uppmålad. Den uppmålades 1999 men var redan 2003 i dåligt skick igen. Den något sluttande ytan ligger nu ca 10 cm under markytan och är omgiven av syrenbuskar. Den måste alltså grävas fram inför varje rengöring och efter ett par år är den åter täckt av jord och löv. Sommaren 2010 frilade Paterik

Stocklassa ristningen och rengjorde den. Då jag kom för att måla upp ristningen var vädret tyvärr mulet så uppmålning fick vänta till kommande fältsäsong. Markägaren har motsatt sig att en skylt sätts upp intill ristningen men bör övertalas att acceptera en skylt uppe vid vägen. Efter den uppmålningen bör åtgärder sättas in för att hålla ristningen fri från nya lager av smuts och påväxt eftersom ytan uppenbarligen inte far väl av så täta rengöringar.

U 32, fornl. 14b, Stockby, Sånga socken

Denna fina runsten som har en lång och ganska intressant inskrift står i ett igenvuxet skogsbryn ca 50 m norr om vägen mellan Sundby och Stockby. Den uppmålades i juli 2010 och är fint skyltad med en metallskylt av yngre typ.

U 41, fornl. 50, Kumla, Skå socken

Ristningen, som troligen inte har uppmålats sedan 1960-talet, rengjordes 2010, tyvärr hann den inte bli uppmålad under samma sommar på grund av en svårforcerad inhägnad runt ristningen. Detta kommer att ske 2011 i stället. Den är skyltad.

U 44, fornl. 78:1, Törnby, Skå socken

Stenen står vid en liten ägoväg ca 200 m norr om Törnby gård. Denna plats är lika med den plats där stenen återfanns 1981. Den lagades och restes nära fyndplatsen 1983. Den var vid min granskning 2009 i dåligt skick. Lagningarna från 1980-talet var dåliga och stenens olika delar riskerade att falla isär, dessutom var den starkt alg- och lavbevuxen. Den lagades och rengjordes våren 2010 och uppmålades i juli. Skylt saknas tyvärr ännu.

U 45, fornl. 16, Törnby, Skå socken

Denna ristning på ett litet jordfast block står i en åkerholme ca 200 m nordost om Törnby. Det uppmålades 1993 och var egentligen inte i omedelbart behov av upprustning, men då en bit av blockets topp som lossnat för flera år sedan och låg intill ristningen skulle sättas fast måste

ytan ändå rengöras och därför blev det en förbättring av uppmålningen också. Ristningen är skyltad genom Mälaröarnas Fornminnessällskap.

U 52, fornl. 53, Edeby, Lovö socken

Denna ristning finns på en berghäll i västra sluttningen av Hednakullen intill en ägoväg som utgår från vägen från Edeby mot Edeby brygga. När ristningen tillkom har Mälarens vatten nog nått ända upp till ristningen som då befann sig endast 3 till 4 meter från strandkanten. Ristningen rengjordes våren 2010 och uppmålades i september. Den är skyltad med en metallskylt av äldre typ.

U 96, fornl. 91, Edsberg, Sollentuna socken

Detta fragment, som består av stenen nedre del och basparti står till vänster om uppfarten till Edsbacka krog. Det rengjordes och uppmålades i juli 2010. Skyltad med en metallskylt av äldre typ

U 99, fornl. 101, Skillinge, Sollentuna socken

Denna ristning finns på en svagt sluttande berghäll i kanten av Skillinge golfbana. Den skyddas av ett träräcke runt omkring, men den täta växtligheten runt hällen gör att den nog ganska snabbt täcks av löv och annat växmaterial. Skyltad.

U 100, fornl. 67, Skälby, Sollentuna socken

Denna mycket vackra runsten, vars topp tyvärr saknas, står vid en skogsstig från Snuggavägen fram till sjön. Den rengjordes och uppmålades i juni 2010. Den är skyltad med en metallskylt av äldre typ.

U 101, fornl. 74, Södra Sättra, Sollentuna socken

Denna vackra runristning på en ganska flat stenhäll mitt i skogsområdet mellan Edsberg och Täby var nedklottrad med sprejffärg i olika färger, den rengjordes redan 2009, men har tyvärr inte blivit uppmålad ännu, detta kommer förhoppningsvis att utföras sommaren 2011. Blocket är skyltat med en metallskylt av äldre typ.

U 102, fornl. 265, Viby, Sollentuna socken

Denna ristning på en berghäll intill Gunnarvägen 1 i Viby rengjordes våren 2010 och kommer att uppmålas sommaren 2011. Uppmålningen kommer att bli ganska tidsödande på grund av att ristningen är mycket grund och ställvis skadad, dessutom är inskriften lång och ornamentiken invecklad. Den är skyltad med en metallskylt av äldre typ.

U 103, fornl. 93, Sollentunaholm, Sollentuna socken

Denna ganska illa medfarna runsten står i parken vid Sollentunaholm, omkring 20 meter väster om Mälaren. Den rengjordes och uppmålades i augusti 2010. Paterik Stocklassa inledde också en lagning av gamla fogar och stabilisering av vissa ytor. Det arbetet kommer att avslutas sommaren 2011. Skylt saknas.

U 130, fornl. 15, Nora, Danderyds socken

Denna utomordentligt vackra runhäll finns i en skogsslutning omkring 20 meter öster om Noragårdsvägen och ca 100 meter nordost om Kvarnparksbadet. Hällen uppmålades troligen omkring år 2000, men var redan 2008 i ganska dåligt skick. Den omges av ett trästaket och ett par stålvajrar hade spänts korsvis över ristningen, dessa var nu trasiga och hängde ned på ristningen. I samband med rengöring av hällen våren 2010 avlägsnade Paterik Stocklassa dessa vajrar. Eftersom detta är en av Sveriges vackraste och intressantaste runristningar bör den oläsliga skylten bytas ut mot en ny.

U 173, fornl. 111, Väsby, Värmdö socken

Denna vackra Öpir-sten står i en skogsbacke/gravfält mitt för uppfarten till Väsby. Den uppmålades i augusti. Stenens yta är ganska flagrig och bör nog hållas under uppsikt eller stabiliseras. Uppgifter om stenen finns på skylten till gravfältet.

U 177, fornl. 3, Stav, Roslagskulla socken

Denna utomordentligt vackra runsten står i den s.k. Stavs äng, omkring 500 meter sydost om Munktorp och omkring 100 m nordväst om Saltsjöns

strandlinje. Tidigare har det gått att nå stenen via en ägoväg från Munktorp men den nye markägaren har stängt den vägen och hänvisar besökare till en svårframkomlig stig genom skogen, en promenad på ca 3 km. Stenen, som inte har upprustats sedan 1984, är nu i stort behov av rengöring eftersom ristningsytan är helt överlavad. Så länge vägen är stängd kan arbetet inte utföras. Av samtal med markägaren framgick att han inte kommer att ge sitt tillstånd till att Paterik Stocklassa får använda den för att ta sig fram till stenen. Diskussion har förts med länsstyrelsen om hur problemet skall lösas men utan resultat. Stenen är skyltad med en metallskylt av äldre typ.

U 221, fornl. 14, Vallentuna kyrka

Denna fragmentariskt bevarade runsten som står vid östra kyrkogårdsmuren uppmålades i juli 2010. Vid uppmålningen kompletterades läsningen på ett par punkter.

igunf... iftir · sikf...

Gunfastr(?)...æiftir Sigfast(?)...

Det första namnet kan möjligen vara *Gunfastr*, tolkningen är dock osäker eftersom en *i*-runa förefaller vara bevarad framför *g*-runan, som dessutom eventuellt skulle kunna uppfattas som *f* eftersom stingningen i stort sett når fram till huvudstaven.

U 287, fornl. 106, Vik, Hammarby socken

Stenen granskades i juni 2010. Skadorna på den nedre vänstra delen är oförändrade. Den har stora bomma partier och när som helst kan stora flagor av ristningsytan lossna. Jag kommer att hålla stenen under ständigt uppsikt även i fortsättningen och om skadorna förvärras kommer Paterik Stocklassa att försöka stabilisera ytan.

U 295, fornl. 112:1, Skånela kyrka

Denna ståtliga sten som står på kyrkogården mittemot vapenhuset rengjordes sommaren 2009 och uppmålades i juni 2010. Stenen är sprucken i flera delar och de gamla lagningarna skulle behöva en

ordentlig översyn. Det råder knappast någon tvekan om att det skadade andra namnet i inskriften skall läsas **birsu** precis som Brate och andra har läst det. Namnet *Birsa* är belagt i ett par andra inskrifter, U 79 och U 189.

U 321, fornl. 147, Skalmsta, Skånela socken

Denna lilla vackra runsten står norr om Skalmsta nära den gamla landsvägen. Stenen uppmålades 2008, den är skyltad och i gott skick. Tyvärr är omgivningen runt stenen mycket skräpig och otillgänglig. Vid mitt besök vid stenen i juni 2010 hade ett stort dike grävts framför stenen som nästan riskerade att rasa ned i gropen. Jag kommer att titta på platsen igen under sommaren 2011 och om stenens omgivning inte har förbättrats kommer jag att viddala markägaren.

U 394, fornl. 22, Sankt Pers ruin, Sigtuna

Stenen var lite algig, troligen på grund av den relativt fuktiga miljön, och rengjordes lätt sommaren 2011. Uppmålningen kommer att förbättras under den kommande sommaren.

U 411, fornl. 75, Norrtil, Sankt Olovs socken

Stenen, som står på en stenig kulle omkring 10 meter öster om landsvägen mot Sigtuna och i norra kanten av det nya bostadsområdet Björkbacka, var i dåligt skick och rengjordes och lagades sommaren 2010. Uppmålningen kommer att påbättras sommaren 2011.

Nf. 1954, Billby, fornl. 251:1, Sankt Pers socken

Stenen står i en skogsbacke, nära en åkerkant, omkring 100 meter väster om vägen från Sigtuna till Billby. Stenen tycks inte ha blivit upprustad sedan den hittades 1954 och var i stort behov av upprustning. Den är nu rengjord och kommer att uppmålas under 2011. Den borde också skyltas.

Södermanland

Sö 20, fornl. 85, Smedsta, Hölö socken

Denna fragmentariska runsten står fastsatt i en cementsockel på en berghäll nära vägen mellan Åkerby och Smedsta. Den är kraftig överlavad

och eftersom den inte har upprustats sedan 1986 bör den nog rengöras och målas igen, skylt vore också önskvärd.

Sö 23, Skälby, Mörkö socken

I augusti 2010 återfann arkeologen Roger Wikell den sedan 1800-talet försvunna ristningen Sö 23 vid Skälby i Mörkö socken. Den har troligen inte återsetts sedan C. U. Ekström i sin beskrivning över Mörkösocken 1828 uppger att det vid Skälby finns en oläslig ristning och att endast enstaka runor kan med svårighet identifieras. Runorna är mycket svåra att se på den svårt vittrade bergsytan. Efter ihärdigt letande återfann dock Wikell slutligen ristningen. I början av september granskade jag den tillsammans med upphittaren samt stenkonservator Paterik Stocklassa och Magnus Källström. Av ristningen, som troligen förstörts genom eld återstår endast några runor av ristningens översta del och höger sida, samt en liten bit av nedre delens mitt. Berget är i mycket dåligt skick och det kommer att krävas stora konserveringsinsatser om dessa rester skall kunna räddas.

Sö 224 och 225, fornl. 337, Grödby, Sorunda socken

Stenarna som i en skogsbacke nordväst om Grödby, uppmålades senast 2002 och är ännu i ganska gott skick och skyltade.

Sö 231, fornl. 336, Trollsta, Sorunda socken

Denna ristning finns på norra sidan av ett stort flyttblock öster om vägen mot Trollsta södergård. Jag målade den 1990 liksom de andra ristningarna vid Trollsta/Grödby men den är nu ganska bevuxen med gröna lavar och alger. Ytan är skör och bör nog ses över av stenkonservator Paterik Stocklassa.

Sö 232, sö 233 och Sö 234, fornl. 334, Trollsta, Sorunda socken

De tre stenarna som står i Trollsta mellangårds trädgård uppmålades av mig 1990 och 2002. De är nu något återlavade men inte så att ny upprustningen behövs. Skylt finns vid vägen utanför trädgården.

Sö 270, fornl. 140, Tyresta, Österhaninge socken

Denna ristning i fast håll finns på södersidan av en berghäll vid den gamla vägen genom byn. Någon gång under förra delen av 1900-talet har tyvärr ett bostadshus byggts precis framför ristningen som därigenom blivit lite otillgänglig och dess miljö skuggigare och fuktigare än vad som är bra för den. På grund av det stora trycket från de många besökarna i Tyresta naturreservat om att hällen skall hållas i skick har den rengjorts och sedan uppmålats av undertecknad 1980, 1994, 2002 och 2007. Dessa täta rengöringar har inte varit bra för hällens yta som är mycket skör och vittrar starkt, en del mindre flisor har gått förlorade under dessa år. Sedan uppmålningen 2007 har jag granskat hällen varje år för att följa hur snabbt återväxten skulle gå denna gång. De första två åren var ytan praktiskt taget fri från påväxt, men i juli 2010 hade alger och lavar åter börjar få fäste på vissa partier av ristningen, framför allt på ristningens övre del och höger sida. Möjligen bör den behandlas med tekniskt sprit i syfte att uttröna om denna metod kan fördröja alltför snabb återväxt av biofilm på hela ristningsytan.

Nf 1956, fornl.510:1, Lövhagen, Österhaninge socken

Denna sten som står i östra slutningen av landsvägen i utkanten av Lövhagens tomt. Den är inte upprustad sedan 1980 och är nu i stort behov av rengöring och uppmålning, dess ganska illa medfarna ristningsyta behöver också översyn.

Sö 307, Torekällbergets museum

Runstenen, som ursprungligen kommer från Igelsta, har funnits på Torekällberget sedan 1932. Den står vid gångstigen mitt emot Råbygården. Efter rengöring återstod ganska mycket av min uppmålning från 1988, men jag förbättrade den i alla fall i juli 2010. Museet vill gärna ha ny skylt men i väntan på beslut om hur den ska vara utformad får den gamla duga.

Sö 345, fornl. 132, Ytterjärna kyrka

Denna dåligt bevarade inskrift, som varit uppmålad med svart färg och inte har upprustats sedan 1970 rengjordes hösten 2009 och målades i juli 2010. En metallskylt är fastskruvad på stenens baksida. Ett av de två runstensfragment som hittats på kyrkogården står överlavat till vänster om ingången till tornkammaren, det andra är försvunnet sedan 20-30 år.

Sö 349, fornl. 144, Lideby, Ytterjärna socken

Denna sten står i en skogskant ovanför och intill den branta norrsluttningen på vägen från landsvägen mot Lideby. Den har inte upprustats sedan 1981 och är nu i stort behov av upprustning och även en ny skylt.

Sö 348, fornl. 144, Kjulsta, Ytterjärna socken

Detta lilla fragment står i kanten av gårdstomten till Kjulsta, intill vägen. Det är inte upprustat i modern tid och bör rengöras när de andra ristningarna i trakten rengörs eftersom det är värdefullt att få möjlighet att granska den mycket nernötta och dåligt bevarade inskriften med moderna metoder.

Sö 350, fornl. 6, Brandalsund, Ytterjärna socken

Stenen står i en ganska igenvuxen del av parken vid Brandalsund en bit väster om mangårdsbyggnaden. Den uppmålades 1981 och eftersom behovet hade blivit stort av ny upprustningen rengjordes den hösten 2009 och uppmålades i juli 2010. Den behöver också en ny skylt.

Stockholm den 24 februari 2011

Thorgunn Snædal

Kopia till:

Länsstyrelsen i Stockholms län

Torekällbergets museum

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÉÄMBETET